

Pándi Boglárka – Takács Gyula

Mennyiség, eloszlás és minőség – helyzetkép az eMagyarország Pontokról 2006 tavaszán

1. A kutatás háttere

A Kopint-Datorg Zrt. 2006 tavaszán az Informatikai és Hírközlési Minisztérium megbízásából kutatást folytatott az IHM által kialakított eMagyarország Pontok jövője témájában. Az elkészült tanulmány kitért az eMagyarország Pontok (a továbbiakban eMoP-ok) gazdaságosságának és hatékonyságának vizsgálatára, tipizálásuk lehetőségeire és a továbbfejlesztésük, fejlesztésük és monitoringjuk lehetőségeire. A tanulmány elkészítésében a jelen írás szerzőin kívül a következő munkatársak vettek részt: Berényi Judit (a munkacsoport vezetője), Kovács Zoltán Ákos, Matheika Zoltán és Péntes Petra.

A kutatást az tette időszerűvé, hogy az IHM „eMagyarország Pontok” című programjában a támogatási szerződések a Közháló tervezése miatt 2006. december 31-ig szólnak; a 2004 óta létrehozott pontok további támogatás nélkül gazdasági okokból 2006. december 31. után bezárnának. Bizonyos helyeken azonban indokoltnak tartották további, lehetőleg egyre csökkenő mértékű támogatási rendszerük kidolgozását. Többek között a működő eMoP-okkal való szerződések, az internetes kommunikációs kapcsolat, az egységes és bevezetett imázs, az eMagyarország-portál és a beígért kártyaolvasók is emellett szóltak. Ezért ennek a vizsgálatnak az egyik legfőbb célja a 2006 után szóba jöhető további állami támogatásra vonatkozó döntések meghozatalakor mérlegelendő szempontok objektív méréseken alapuló meghatározása volt, figyelembe véve az esélyegyenlőség biztosításának követelményét is.

Magyarországon a telekommunikációs infrastruktúrával való ellátottság mind regionális, mind társadalmi csoportok szerinti bontásban jelentős eltéréseket mutat. Az eMoP-ok létrehozása a kormányzatnak azt a felismerését tükrözte, hogy a hátrányos helyzetű térségek és rétegek felzárkóztatásának egyik lehetséges útja ennek az infrastruktúrának mind szélesebb körű biztosítása a viszonylagos hátrányokkal küzdők számára. Az „eMagyarország-program” ismertetése ezt így fogalmazza meg: „A program hosszú távú célja, hogy amíg az állampolgárok jelentős részének otthonában technikai vagy anyagi okokból nincs lehetőség a nagy sávszélességű internet-hozzáférés kialakítására, addig az ország egész területén elérhető közösségi internet-hozzáférési pontok biztosítsák a világháló használatát. Az így létrejövő ún. eMagyarország Pontok hozzájárulnak ahhoz, hogy az internet nyújtotta lehetőségeket az állampolgárok mind szélesebb köre ismerje meg, növelik az esélyegyenlőség lehetőségét, és megteremtik az elektronikus közigazgatási szolgáltatások igénybevételenek alapjait.”

2. A közösségi internet-hozzáférési pontok nemzetközi megítélése

A hazai helyzetet érdemes nemzetközi kontextusban is szemügyre venni, amihez néhány országnak számunkra releváns vagy tanulságos a közösségi internet-hozzáférési pontokkal (*Public Internet Access Points, PIAP*) kapcsolatát vizsgáljuk meg. Végül kitérünk arra, hogy az Európai Unióban hogyan fogalmazódik meg az állami szerepvállalás a szélessávú telekommunikációs infrastruktúra közösségi hozzáféréseinek fejlesztésében, milyen támogatási eszközök állnak rendelkezésre, és a közelmúltig mi körvonalazódott a hazai kormányzati elképzelésekben.

2.1. Néhány ország PIAP-politikája

Néhány közép- és kelet-európai ország, valamint – összehasonlításul – a Koreai Köztársaság adatai alapján megvizsgálhatjuk az információs társadalom kialakulása terén ott végbement előrehaladást, s a közösségi hozzáféréssel kapcsolatos külföldi tapasztalatok alapján megfogalmazhatunk néhány tanulságot.

A vizsgált országok PIAP-stratégiáinak főbb pontjai

	Célok	Finanszírozás	Jellemző típus	Darab-szám	1000 lakosra jutó PIAP-szám (2003)
Ausztria	Vidéken is szélessáv; helyi tartalmak.	Gyakori a PPP, sokszínű	Kistérségi teleházak, városi infopontok	250+	0,04 (2005-ben könyvtárak nélkül)
Észtország	A parlament alkotmányos jognak deklarálta az internethez való hozzáférést. „Tigrisugrás”, „Tigristúra”.	Állami, PPP, magán	Könyvtár, önkormányzat és külföldre fizetős helyek (szálloda, kávézó)	2003-ban 1200	0,76
Csehország	Minden polgár számára a lakóhelyükön kívánának szélessávú hozzáférést biztosítani.	A lakosság IKT-hoz való hozzáféréseinek fejlesztését, s ugyanakkor a PIAP-ok létrehozását prioritásként kezelik, de nem támogatják az üzleti tevékenységeket.	Könyvtárak	2003-ban 3800, 2004-ben 4600	0,32; (2004) 0,44
Horvátország	Versenyképes árú szélessávú hozzáférés	N. a., de elterjedtek az internetkávézók	N. a.	N. a.	N. a.
Korea	Mindenkinek szélessávot!	Magán	PC-szoba („PC bang”)	25 000	0,52
Lengyelország	Kis vidéki településeken is szélessáv	Állami, magán	Könyvtár, szociális kommunikációs központ	750–800	0,02

	Célok	Finanszírozás	Jellemző típus	Darab-szám	1000 lakosra jutó PIAP-szám (2003)
Románia	Gyors, olcsó internet, a fiatalok képzése, a tudásalapú gazdaságban való munka	Állami > magán	N. a.	5000	0,22
Szlovákia	Szélessávú hálózatok kiépítése, inkább technikai célok. Az általános hozzáférés és a lakosság digitális felkészültségének a biztosítása nem elsődleges cél.	Állami	Könyvtárak, iskolák	Ellentmondásos adatok.	0,01
Szlovénia	Az elmaradott térségek fejlesztése, ha nem korlátozza a versenyt.	Magán > PPP > állami	M3C, könyvtár stb.	370+	0,13

2.1.1. Ausztria

A PIAP-ok hatékony működésének elősegítését nagymértékben szolgálta a 2004 elején meghirdetett ún. Szélessáv stratégia. Az internethasználat ugrásszerűen megnövekedett,¹ s ez maga után vonta azt is, hogy a PIAP-ok mindinkább olyan környezetben „élnek meg”, ahol a szolgáltatáshoz szakértő segítséget is igénybe lehet venni. A különböző típusú egységek (*Telezentren, Telehaus* stb.) szervezettsége nem országos (szövetségi) szintű, hanem sokkal inkább a regionális, még a kilenc tartományi (*Länder*) szintnél is kisebb térségek szintjén valósul meg. A finanszírozási megoldások is meglehetősen sokszínűek, a helyi államigazgatási költségvetés mellett meglehetősen gyakori a PPP megoldás. Ezzel is összefüggésben áll az a trend, hogy a PIAP-ok tevékenységében az elmúlt évek során mind gyakoribbá váltak a távmunkával, illetve a távoktatással kapcsolatos feladatok.

2.1.2. Csehország

Az 1000 lakosra jutó PIAP-ok számát tekintve 2003-ban kelet-közép-európai összehasonlításban Csehország állt a második helyen, bár az itteni 0,32-es érték alig haladta meg az akkor még csatlakozás előtt álló országok átlagát (0,22). Ugyanakkor a statisztika értékelésekor arra is gondolni kell, hogy az *eEurope+* program összehasonlító in-

¹ Egy osztrák felmérés szerint 2005. január–március között a 16–74 év közötti korosztály 55%-a használta az internetet. A megfelelő időszak korábbi évekbeli adatai: 2004: 52%, 2003: 41%, 2002: 37%.

ICT DIFFUSION TO BUSINESS: PEER REVIEW Country Report: Austria,
<http://www.oecd.org/dataoecd/11/36/36480479.pdf>.

dikátorai csak a PIAP-ok számát vették figyelembe, s nem foglalkoztak az egyes közösségi internet-hozzáférési pontokban található felhasználói helyek számával.

Az információs és kommunikációs technológiák regionális fejlesztésére irányuló intézkedések középpontjában a lakosság információs és telekommunikációs technológiákhoz (IKT) való hozzáféréseinek fejlesztése áll, regionális projektek segítségével. Az intézkedések kiemelten kezelik

- a szélessávú (legalább 256 kbps) kapcsolat bevezetését a kohéziós régiók strukturális átalakulással leginkább sújtott, gazdaságilag gyenge részein;
- a közösségi (preferáltan szélessávú) internet-hozzáférési lehetőségek megteremtését a településeken;
- a közigazgatási szolgáltatások interaktivitásának helyi és regionális szintű megteremtését és lehetőség szerint szélessávú internetkapcsolattal való elérésének biztosítását.

Az intézkedések nem támogatják az üzleti tevékenységeket, s prioritásként kezelik azokat a tevékenységeket, amelyek az IKT-hoz való közösségi hozzáférést támogatják.

2.1.3. Észtország

Észtország esete különösen tanulságos Magyarország számára, mivel az ország a függetlenné válás utáni katasztrofális visszaesést követően rendkívül látványos modernizáción ment keresztül, és ebben egyöntetű szakmai vélemények szerint meghatározó szerepe volt a következetesen kiemelt prioritásként kezelt és rendkívül energikusan végrehajtott informatikai transzformációnak.

Ennek fontos, bár korántsem kizárólagos mozzanata volt a közösségi internet-hozzáférési pontok hálózatának kiépítése. 2000-ben az észt parlament alkotmányos jognak deklarálta az internethez való hozzáférést, és 2005 tavaszán az alig másfél millió lakosú országban már összesen 700, vagyis 100 ezer lakosonként 51 PIAP működött. Ezeket többnyire könyvtárakban vagy más önkormányzati kezelésű épületekben helyezték el, a hozzáférés általában ingyenes. Ezeken felül több mint 600 pénzért hozzáférhető szélessávú internet-hozzáférési pont is van szerte az országban (szállodákban, kávézókban stb.). A PIAP-okból jutott az ország félreeső pontjaira (például a szigetekre) is, híradások szerint esetenként gazdasági mentőövként szolgálva a bajba jutott régiók számára. Így például az egyik balti-tengeri sziget, miután hagyományos szovjet mezőgazdasági felvevőpiaca leépült, már ott tartott, hogy a gazdasági túlélés érdekében elkezdte kipusztítani saját erdőit, de miután megkapta az internetkapcsolatot, ennek segítségével sikerült új vevőket találnia, illetve az ottani gazdálkodók az interneten keresztül szerzik be a takarmányt stb.²

A fenti példa rávilágít arra, hogy az észt siker nem kizárólag az informatikai eszközök és az internet használatának kiterjedtségében mutatkozik meg, hanem a használat jellegében is.

Ebben szerepe van annak, hogy a kormányzat meglehetősen komplex módon közelített az információs társadalom kérdéséhez, és a pusztán internet-hozzáféréseken felül

² Mcier, Andrew.

több más területen is példamutató erőfeszítéseket tett. 1996-ban az észti kormányzat meghirdette a „*tigrisugrás*” programot, amelynek egyik fő célja az volt, hogy az összes iskolát rákapcsolják az internetre. Ezt követően 1998–1999-ben megindult a „*tigristúra*” akció, melynek keretében a falvakban és a városokban óriási sátrakat állítottak fel száz vagy még több internetes kapcsolattal ellátott számítógéppel, amelyekben az arra járók segítséget kaptak az internettel való megismerkedéshez. Külön figyelemre méltó, hogy a kampány finanszírozásában részt vett az észtiországi magánszektor (pl. a legnagyobb észti informatikai vállalat és a legnagyobb észti bank) is. Ez nem véletlen, hiszen az akció azonnal új számítógép-vásárlókat, új internet-előfizetőket és internetbanki ügyfeleket stb. eredményezett.³ Itt említendő meg továbbá az a 2002-ben indult program is, melynek során mintegy két év leforgása alatt több mint százezer ember (a felnőtt lakosság mintegy tíz százaléka) részesült ingyenesen az alapokra koncentráló kétnapos számítógép- és internethasználati képzésben szerte az országban.

2.1.4. Horvátország

2003 decemberében hozták létre azt a kormányzati szintű testületet, amely az *eEurope 2005* irányelveivel összhangban kialakított „e-Horvátország 2007” című program megvalósításáért felelős, vezetője a közvetlenül a miniszterelnök alá rendelt államtitkár. A program 2004-ben közzétett megvalósítási tervében⁴ kitűzött fő cél az, hogy 2007-re az ország rendelkezék

- modern on-line e-kormányzati, e-oktatási és e-egészségügyi közszolgáltatásokkal,
- *e-business* környezettel,
- nagymértékben elterjedt és versenyképes árú szélessávú hozzáféréssel, valamint
- biztonságos információs infrastruktúrával.

A szélessávú elérés szintjének növelése érdekében a kormány felkérte a T-HT (a horvát Telecom) szolgáltatót, hogy alacsony áron tegye lehetővé a szélessáv elterjedését.

A közösségi hozzáférési politikával kapcsolatos kormányzati politikát, pontosabban annak hiányát jelzi, hogy az interneten semmiféle erre vonatkozó információt nem lehet fellelni. Különböző PIAP-ok, illetve internetkávézók mégis létrejöttek és elterjedtek az országban, főként az elsősorban idegenforgalomból élő térségekben, már csak azért is, mert napjainkban megszokott, elvárt és jövedelmet hozó szolgáltatásokat nyújtanak.

2.1.5. Koreai Köztársaság

Dél-Korea információs társadalma 1999 óta a világ élvonalába tartozik. Az 1998. évi távközlési liberalizációnak köszönhetően a szélessávú internet robbanásszerűen terjedt. Ehhez a kínálati oldalon szükség volt egy kockázatvállaló szolgáltatóra, amely előfizetési díját az addig szokásosnak mintegy a felében állapította meg. Az internetszol-

³ UNDP (2003).

⁴ <http://www.infofest.com/news/PPT/>

E-government%20%E2%80%93%20A%20Reality%20for%20SEE.ppt

gáltatók kockázatát viszont csökkentette a mintegy másfél milliárd dollárnyi kedvezményes hitel, amelyből 2002-re – a magas népsűrűségnek is köszönhetően – a lakosság 90%-át szélessávon kiszolgálni képes telekommunikációs hálózat jött létre. A feltámadó kereslet a várakozásoknál is gyorsabb megtérülést hozott a befektetőknek. 2002-ben az internet-előfizetések 78%-a már szélessávú kapcsolat igénybevételét biztosította, s ez az arány 2004 végéig 99%-ra emelkedett.

A 90-es évek közepe óta az igények katalizátorai voltak és maradtak a szélessáv előnyeire épülő *PC Bang* (PC-szoba) néven ismert speciális internetkávézók, Dél-Korea tipikus PIAP-jai. Míg az otthoni szélessávot a koreaiak főleg ügyeik intézésére, valamint audio- és videoanyagok átvitelére használják, a még gyorsabb adatátvitelre képes „PC-szobák” szerepe a számítógépes játékok terén kiemelkedő: a látogatók – és már nemcsak a legfiatalabb generációk – több mint fele ezért tér be ide. Ez egyesek szerint a hagyományos társasjátékok on-line formára váltása, míg mások szerint a konformista koreai kultúrából jelent némi egerutat. Mindenesetre szociológusok szerint Koreában az internet használatára vonatkozó döntésekben nagyobb szerepet játszanak a közösségi lét (jobbára ösztönző) hatásai, mint az egyéni költség-haszon megfontolások.

A PC-szobák működtetése – csakúgy, mint a többi koreai PIAP-típus, vagyis az internetkönyvesboltok és a hagyományosabb internetkávézók esetében is – a saját lábon álló magánvállalkozás keretei között folyik.

2.1.6. Lengyelország

Lengyelországban némileg megkésve, 2000-ben állították össze az információs társadalom fejlesztésére vonatkozó első stratégiai dokumentumot. Ami a PIAP-okat illeti, Lengyelország ezen a téren jóval nagyobb lemaradással küszködik, mint például az internethasználók arányát tekintve. A 2003-as adatok alapján Lengyelország nemcsak Észtországgal és Csehországgal, hanem Magyarországgal szemben is számottevően lemaradt a PIAP-ok hálózatának létrehozása terén, ami elsősorban a szegényebb térségekben élők és a hátrányos helyzetűek e-hozzáférést nehezíti. Ez nyilvánvalóan abból a már említett körülményből adódik, hogy Lengyelországban némileg megkésve kezdtek el az információs társadalommal kapcsolatos programok elindítását.

A probléma nem a feladatok megfogalmazásában és a tevékenységi irányok kijelölésében rejlik. A 2004–2006 időszakra kidolgozott lengyel stratégia célul tűzi ki, hogy minden állampolgára és vállalkozása számára gyors, lehetőleg szélessávú Internet-hozzáférést biztosítsanak. Ennek keretében többféle program is megindult. A PIAP-okkal kapcsolatos fő program az „*Ikon*” projekt, amely elsősorban a kis vidéki településekre koncentrál, s az ottani könyvtárakban vagy közösségi központokban hoz létre PIAP-okat. Megemlíthető továbbá a „*Társadalmi kommunikációs központok*” programja is, amely szintén a kistelepüléseken hoz létre, a postával együttműködve, olyan többfunkciós központokat, amelyek egyidejűleg postahivatalok, közkönyvtárak és internet-kávézók. Ugyanerre az időszakra indítottak programokat az iskolák és az iskolai könyvtárak számítógép-ellátottságának és internet-hozzáféréseinek a javítására is.

A probléma nem egyszerűen az erőfeszítések irányával, hanem inkább azok nagyságrendjével kapcsolatos. A társadalmi kommunikációs központok programja 2005 vé-

gére mindössze 120 ilyen központ felállítását irányozta elő.⁵ Az *Ikon* projekt már ambiciózusabb: országszerte hozzávetőlegesen 2000 központ létrehozását tették tervbe már 2005 végére, habár ezek egy része csupán „infomat” multimédiás terminál, amelyen keresztül *online* elérhető bizonyos közérdekű információk. (Az iskolai projektek nagyságrendjéről nem áll rendelkezésre információ.)

2.1.7. Románia

Romániában elsősorban a Kommunikációs és Információs Technológiai Minisztérium foglalkozik az információs társadalom ügyeivel. A minisztérium koordinálja az ország információs stratégiájának (MCIT, 2002) a lépéseit, valamint felügyeli az elektronikus aláírás és az e-kereskedelem területét.

A már említett nemzeti stratégiát, melynek kidolgozásába az üzleti szféra, a civil társadalom és a tudományos világ is bekapcsolódhatott, 2002 végén fogadták el. A 2010-ig tervező program fő csapásirányát az *eEurope2005* céljai jelentik.

Az információs stratégia az alábbi beavatkozási területeket jelöli meg:

- A nemzeti információs infrastruktúra és az IKT-ipar fejlesztése.
- Széles körű hozzáférés az internet szolgáltatásaihoz (gyors, olcsó internet; külön rendszer a kutatók és az oktatók számára).
- Oktatás, az információs társadalom humán-erőforrásainak biztosítása (fiatalok képzése, a tudás gazdaságban való munkája).
- Az információs szolgáltatások minél szélesebb körű bevezetésének és használatának ösztönzése (e-kereskedelem, e-kormányzat, e-egészség).
- Hálózati biztonság, intelligens kártyák elterjesztése.

Az *eEurope+* 2003-as lakossági felmérése szerint Romániában az 1000 lakosra jutó PIAP-ok száma két év alatt 0,05-ről 0,223-ra nőtt, s így az ország megelőzi az EU több régi tagállamát is.

Nagy Zsolt, a román kommunikációs és információs technológiai miniszter beszámolt az „eMagyar Pontok” létrehozása érdekében a magyar Informatikai és Hírközlési Minisztériummal közösen lebonyolított projektről. Erdélyben összesen 130 teleház (ezen belül 89 eMagyar Pont) működik, amelyek a kisebb települések lakói számára is lehetőséget biztosítanak a világhálózathoz való hozzáféréshez. A remények szerint 2006-ban az erdélyi teleházak száma meg fogja haladni a kétszázat. Az eMagyar Pontok bővítése során a már létező Maros-, Bihar- és Hargita-háló mintájára még ebben az évben létrehozzák a Kolozs- és a Háromszék-hálót is.

2.1.8. Szlovákia

Az „e-Szlovákia” program 2002 májusában indult, nagyjából a szokásos három pillérral (az internet-hozzáférés biztosítása, a felhasználók képzése és az interneten elérhető tartalom fejlesztése). Figyelemre méltó azonban a megfogalmazás. Egyrészt nincs szó az e-tudatosság, illetve az e-orientáció széles körben való terjesztéséről, csupán a képzés szerepel a programban, másrészt – ami még fontosabb – az internet-hozzáférés

⁵ MNI (2004), 18. o.

tárgykörében a kezdeményezés csak az iskolák internet-összeköttetésének javításáról beszél, vagyis például PIAP-ok nagyarányú telepítéséről nem esik szó.

A jelenleg is irányadó 2004-es „Stratégia és akcióterv az információs társadalom fejlesztésére” című dokumentum kifejezetten az e-kormányzattal kapcsolatos feladatokat helyezi előtérbe. A stratégia azt a benyomást kelti, hogy a kormányzat elsősorban a közigazgatás belső folyamatait kívánja hatékonyabbá tenni az informatikai fejlesztések révén, és emellett arra törekszik, hogy *amennyiben* az állampolgár szeretné a közügyeit elektronikusan intézni vagy közérdekű információkhoz kíván jutni (és képes is erre), *akkor* ezt a jövőben egyszerűen megtehesse. Az viszont mintha legalábbis másodlagos lenne a kormányzat számára, hogy például a Kassai régió hátrányos helyzetű községeiben élők akarnak-e és tudnak-e bármit kezdeni az információs forradalommal. A helyzet valójában nem ennyire kiélezett, mert sokadik intézkedésként feltűnik a listán a közösségi hozzáféréstű internetpontok felállítása, és az akcióterv szerint 2005–2008 folyamán minden általános iskolában meg kell teremteni az internet-hozzáférést. Ezek a célkitűzések azonban a jelek szerint harmadlagosak a koncepció kidolgozóinak szemében. A szintén 2004-ben született *versenyképességi stratégia* még teljesebb mértékben az e-kormányzásra koncentrál, ebben meg sem említik a másik két pillért (vagyis az általános hozzáférést és a lakosság digitális felkészültségét, illetve orientációját).⁶

Feltétlenül megemlítendő program az „*Infovek*”, melynek célja a fiatal generáció e-érettségének elősegítése. Ennek az a lényege, hogy az iskolákban létrehozott informatikai infrastruktúrát – így például az internet-hozzáférést – a tanítási időn kívül hozzáférhetővé kell tenni a szélesebb lakosság számára. A terv értelmében az iskolai multimédiás oktatótermek a jövőben a munkanélküliek átképzésének eszközévé válnának.⁷ Úgy fest tehát, hogy azért koncentráltak az iskolai internet-hozzáférésre, mert a nap bizonyos szakában az iskolákat akarják egyben PIAP-ként is használni.

Az MNI-(2004) felmérés szerint 2003-ban Szlovákia PIAP-ellátottsága egészen leújtató képet mutatott: százezer főre egyetlen PIAP jutott, vagyis a visegrádi országok között Szlovákia volt a leggyengébb. Kérdés, hogy a jelenlegi felállásban a több ezer – némelykor nyilvánossá váló – iskolai internetpont beszámítható-e a PIAP-hálózatba. Azt is meg kell említeni, hogy a szlovák PIAP-okról szóló információk eléggé ellentmondásosak Kollarova (2003) szerint a szlovákiai könyvtárakban 2002-ben összesen 663 PIAP működött, ami önmagában véve is azt jelenti, hogy nem százezer, hanem közel tízezer főre jutott egy PIAP – ez még mindig nem sok, de lényegesen jobb, mint az MNI adata, s gyakorlatilag az MNI-felmérés magyar adataival vethető össze.

2.1.9. Szlovénia

Az Európai Unióhoz újonnan csatlakozott országok között Szlovénia rendelkezik a leginkább átfogó koncepcióval az információs társadalommal kapcsolatos politika terén.

A szlovén „Információs Társadalom Stratégia” megfogalmazása szerint az infrastruktúra fejlesztésének (ideértve a PIAP-ok létrehozását és működésének finanszírozását is) a kormányzat „társfinanszírozásában” kell történnie. Ez elsősorban a fejletlenebb

⁶ IDABC eGovernment Observatory (2006), 46–462. o.

⁷ Makulová (2004).

térségekben szükséges, de csak abban az esetben, ha elengedhetetlenül szükséges és nem korlátozza a versenyt. Az infrastruktúra-fejlesztés a szélessávú hálózatnak a fejletlenebb térségeket is elérő fejlesztésére fókuszál. Az Információs Társadalom Igazgatóság projektjei közé tartozik PIAP-ok hálózatának felügyelete, ami – a témánk szempontjából fontosnak tekinthető tevékenységekre koncentráva – a következőkre terjed ki:

- e-iskolák programja,
- e-könyvtárak programja,
- multimédia-központok (MMC) fejlesztése,
- a PIAP-okon elérhető e-kormányzati szolgáltatások tartalmi fejlesztése,
- az e-pontok weboldalainak karbantartása.

A PIAP-ok hálózata a www.e-tocke.gov.si honlapon keresztül érhető el, ahol az ország térképéből kiindulva a régiók és a különféle típusok (iskolák, könyvtárak, vendéglátó-ipari egységek, MMC-k) szerinti kereséssel egyaránt lehet információt szerezni egy-egy PIAP-ról, és a használatban szlovén nyelven statisztikák is fellelhetők.

2004 végén összesen több mint 370 PIAP működött. Ezek közül az e-iskolákban 26, az e-könyvtárakban pedig 117 közösségi hozzáférési pontot ppp-finanszírozással hoztak létre és ugyanígy működtetik, s az országban csupán 34 kizárólag állami finanszírozású PIAP van.⁸

A PIAP-ok egy további típusát képezik a 2003-ban és 2004-ben létrehozott ún. M3C Multimédia Központok,⁹ amelyek – saját megfogalmazásuk szerint – nem formális hálózatként működnek, s a nyílt társadalom és az információ széles körű terjesztésének szellemében elsősorban kulturális, művészeti és oktatási tevékenységet kívánnak folytatni.

A PIAP-okkal foglalkozó szakértők azt a következtetést vonták le, hogy az otthoni internethasználat terjedésével párhuzamosan csak azoknak a közösségi pontoknak a használata marad továbbra is jelentős, ahol a gép- és internet-hozzáféréseken kívül valamilyen többlétszolgáltatást is biztosítottak (pl. az oktatás, a szakmai képzés, a közigazgatási szolgáltatások igénybevétele vagy a munkalehetőségek elérése terén).

⁸ Forrás Andrej Tomsic: Experience of Slovenia in Prividing and Measuring Public Internet Access. Előadás Global Workshop on Community Access Indicators konferencián. Mexico City, 18th November 2004.

⁹ http://www.m3c.si/dat/MMC_Network_of_Slovenia/

2.2. A vizsgálatból levonható tanulságok

A PIAP-okról kialakult európai körkép összességében sajnos nem igazolta egyértelműen egy olyan aktív támogató politika jelenlétét, amely hatásosan törekedne a hiányok pótlására, a digitális szakadékok áthidalására. Ugyanakkor e statisztika nagy léptéke megengedi, hogy a magán- vagy kisközösségi kezdeményezések helyenként esetleg elhomályosítsák a közös optimumot célzó állami törekvések nyomait.

- A társadalom és a gazdaság duális szerkezete maga után vonja, hogy széles rétegek nem csupán az eszközöket nélkülözik, hanem kellő tájékozottság híján azt sem tudják átlátni, hogy az információs társadalom milyen előnyöket és lehetőségeket kínálhatna számukra, ha képesek lennének rácsatlakozni az internetre.
- Ebből pedig az következik, hogy az információs társadalom kiépítését illetően a kormányzatnak csak az egyik feladata az, hogy energikusan és magas színvonalon véghez vigye az állam (vagy az államhoz kapcsolódó rendszerek, pl. az egészségügy) által nyújtott szolgáltatások „informatizálását”. Ugyanilyen fontos szerepe kell, hogy legyen abban is, hogy a lakosság egésze számára adottak legyenek a feltételek ahhoz, hogy az információs társadalom (pl. e-kormányzat, e-egészségügy) nyújtotta előnyökkel ténylegesen élni tudjon.
- Ez szükségessé teszi egyrészt a hozzáférés támogatását, ami különösen a hátrányos helyzetű területeken és a hátrányos helyzetű társadalmi rétegek vonatkozásában nem csupán és nem is elsősorban a magánszemélyek számítógéphez, illetve internethez jutásának a támogatását, hanem főként a közösségi hozzáférési pontok sűrű, jó műszaki paraméterekkel rendelkező, olcsón vagy ingyenesen igénybe vehető hálózatának kiépítését és fenntartását kell, hogy jelentse.
- Másrészt viszont ugyanilyen hangsúlyt kell helyezni a lakosság minél nagyobb részére kiterjedő „bevonási” programokra, ami egyfelől a széles körű képzést és a digitális írástudás ugrásszerű javítását jelenti, másfelől a lakosság általános e-orientáltságának fejlesztését is magában foglalja.
- Az információs társadalom irányában való előrehaladás komplex, mindenoldalú megvalósítását tekintve a közép-kelet-európai térség minta-országa Észtország. Itt

- nem csupán az e-kormányzat terén váltak élenjáróvá,
- nem csupán az iskolai internetellátottságot tették teljes körűvé,
- nem csupán a PIAP-ok igen sűrű, a szegény és elszigetelt vidékekre is kiterjedő hálózatát hozták létre, és
- nem csupán képzési és ismeretterjesztő kampányokat indítottak a lakosság digitális írástudásának fejlesztésére, majdnem olyan lendülettel és elszántsággal, ahogyan a perifériáról kitörni akaró szegény országok szokták az analfabetizmust felszámoló kampányokat végrehajtani,

hanem mindezt együttesen, egyidejűleg és komplex módon valósították meg, s ezáltal az egyes területek egymást erősítették

- A PIAP-ok finanszírozási forrásait tekintve több országban is (Ausztriában, Szlovákiában és Szlovéniában) találkoztunk olyan megoldásokkal, hogy akár országos, akár regionális szinten sikerült érdekeltté tenni egy-egy nagyvállalatot a közösségi hozzáférési pontok valamelyik típusának és/vagy funkciójának

részbeni vagy teljes egészében való finanszírozásában, ún. ppp-konstrukciók keretében. Ezekben a PIAP-okban sok esetben éppen az adott nagyvállalat számára biztosítanak e-továbbképzést vagy részleges távmunka-lehetőséget. Emellett külső társfinanszírozási lehetőségek elérése érdekében Csehországban és Szlovéniában is – megfelelően alátámasztott célkitűzésekkel kialakított programokkal – sikeresen pályáztak EU-forrásokra, amelyek Magyarország számára is nyitva állnak.

- o Végül – megelőlegezve a hazai gyakorlattal kapcsolatos tapasztalatok bemutatását az IHM-től kapott adatok alapján – a következő megállapítást tehetjük: ha Magyarországon azt találjuk, hogy az eMoP-ok kihasználtsága gyakran alatta marad az optimálisnak, és az eMoP-ok nem képesek a környező lakosság életének átalakulásában azt a szerepet játszani, amit eredetileg szántak nekik, akkor ez véleményünk szerint nem annak a jele, hogy az eMoP-okra nincs szükség. Sokkal inkább azt valószínűsíti, hogy az Észtsországban látott *komplexitás és szinergia hiányzik*, konkrétan: Magyarországon nem ment végbe egy olyan elszánt információs és képzési kampány, főleg a digitális szakadék túllöhdalán élő lakossági többség körében, sem az iskolai oktatás, sem a felnőttképzés keretei között, amelynek hatására megindulhatna az „erjedés”, és amelynek hatására az EMoP-ok helyi szerepe is felértékelődhetne.

2.3. Az EU releváns irányelvei és magyarországi alkalmazásuk

A Lisszaboni Stratégia 2005 elején történt féldíös felülvizsgálata során egyértelművé és az Unió által is elismertté vált, hogy az abban megfogalmazott célkitűzések csak részben vagy egyáltalán nem realizálhatók. Az EU módosított fejlesztési programja („i2010: Európai információs társadalom a növekedésért és a foglalkoztatásért”) expliciten már nem beszél arról, hogy 2010-re Európának a világ legversenyképesebb régiójává kell válnia. Az új stratégia középpontjába a gazdasági növekedést és a foglalkoztatottság biztosítását, továbbá harmadik célként a befogadó, minőségi közszolgáltatásokat nyújtó és az életminőséget javító információs társadalom alappilléreinek lerakását állították. Az új, befogadó jellegű koncepció az eddigieknél sokkal jobban igyekszik figyelembe venni a felhasználók igényeit. A társadalmi érdeklődést a regionális és lokális projektek során létrejövő tematikus közösségi fórumok segítségével igyekeznek megteremteni, míg a társadalmi befogadást nehezítő tényezőket a teleházakkal és egyéb, az információs írástudás képességének elsajátítását segítő projektekkel próbálják megszüntetni.

Az EU intézményei bátorítják a szélessávú infrastruktúra, valamint a tartalom és a szolgáltatások bővítését, illetve megújítását célzó beruházásokat, külön kiemelve a kevésbé fejlett régiók ilyen tartalmú felzárkóztatásának igényét. A vonatkozó EU-elvárások hangsúlyozzák a feladatok lehetőség szerint piaci mechanizmusok alapján és piaci szereplők bevonásával való megoldását. Ugyanakkor nem zárják ki a kormányzati beavatkozás és a támogatások lehetőségét sem, elismerve azok szükségességét például olyan esetekben, ahol a piaci mechanizmusok nem képesek a kívánt eredményeket produkálni. Az uniós támogatásokat napjainkban fokozott mértékben kötik az IKT,

azon belül is a szélessávú technológiák elterjesztéséhez, tágabban értelmezve: a megújított Lisszaboni Stratégia követelményeihez.

Az Unió a kínálati oldalon főként az elektronikus lehetőségekkel kevésbé ellátott régiók megfelelő szélessávú hálózatokkal való ellátását és az ehhez szükséges beruházásokat tartja megengedhetőnek és fontosnak nemzeti kormányzati eszközökkel is segíteni. Említést érdemel ebből az aspektusból az EU ún. „*Digital Divide Quick-Start Projects*” kezdeményezése, amely a kevésbé ellátott térségek szélessávú hálózattal való ellátásának gyorsítását hivatott szolgálni, s amelyhez a Strukturális Alapok, valamint az Európai Beruházási Bank támogatására is lehet számítani.

A kereslet ösztönzése terén az EU például pénzügyi támogatással, a szükséges kritikus tömeg kialakulásának ösztönzésével, továbbá a kormányzati adminisztráció, az iskolák és az egészségügyi intézmények szélessávú kapcsolódási igényeinek felkeltésével, illetve növelésével számol. Voltaképp már maga a Lisszaboni Stratégia és az ehhez kapcsolódó nemzeti és EU-szintű akciótervek is eleve az ilyen igények felkeltése és növelése irányában hatottak. Több EU-tagállam adókedvezményekkel is ösztönzi a vállalkozások és a lakosság szélessávú hálózathoz való kapcsolódását.

Az eMoP-ok létrehozásakor alapvető célkitűzés volt az információs társadalom fejlődésének elősegítése, az internetlefedettség növelése és az esélyegyenlőség lehetőségének megteremtése. Az IHM vonatkozó ITP pályázatainak szövege így fogalmaz: „[...] az ország egész területén működjenek az állampolgárok számára könnyen elérhető, megfizethető árú, kiszámítható minőségben szolgáltató közösségi internet-hozzáférési pontok”. Az ITP–16 külön kiemeli a kistéleplések speciális helyzetének figyelembevételét és a kapcsolódó közellátási feladatokat fontosságát.

A Magyar Információs Társadalom Stratégia (MITS) II. 2.8. sz. főiránya a „hozzáférésre” épít:

„Az információkhoz és szolgáltatásokhoz való minél szélesebb körű hozzáférés a modern információs és kommunikációs technológiák korában természetes igényként fogalmazódik meg, amelynek kapcsán az *internethoz való hozzáférést mindenki számára alanyi joggá kell tenni* és használatát – az esélyegyenlőség megteremtése érdekében – segíteni szükséges. Ennek érdekében a program a következő célokat tűzi ki:

- o 2006 végére minden települési kisközösségben legalább egy nyilvános közösségi hozzáférési pont álljon a felhasználók rendelkezésére, amelyek (alap)szolgáltatásaik egy részét tekintve egységesek és innovatívak, ugyanakkor a lehetséges pluszfeladatokat és szolgáltatásokat (ezen keresztül fenntarthatóságukat) tekintve sokszínűek;
- o A hozzáférési pontokon az információkhoz és szolgáltatásokhoz való hozzájutásban *szakképzett segítők* személyes jelenléttel támogassanak minden érdeklődőt. Mindezek érdekében a már meglévő közösségi hozzáférési pontok fejlesztése mellett a program keretében újak jönnek létre, akár eltérő üzleti modellekkel is: ezek összekapcsolása révén azonban a hozzáférési pontok *egységes arculatú és egységes szolgáltatásokat nyújtó hálózata* alakul ki és e hálózat minden pontján a hozzáférést és az információtechnológiai eszközök használatát segítő szolgáltatás igénybevitelére nyílik lehetőség.”

A közösségi hozzáférési helyek tehát az EU irányelveivel összhangban több ponton is hozzájárulnak egy térség felzárkózásához, fejlődéséhez, ahogy ezt a következő táblázat felvázolja.

A fejlesztési irányelvek és a PIAP-ok kapcsolata

Célhierarchia	A PIAP hozzájárulása (és előnye egyéb internet-hozzáféréssel szemben)
Jólét, növekedés ↑	← <u>Közösségi</u> és szabadidős színtér
[Lisszaboni stratégia; i2010] Kohézió / Inclusion <i>Gazdasági</i> <i>Társadalmi</i>	← <u>Eloszlása kiegyenlítő hatású</u>
Foglalkoztatottság ↑	← Munkát / munkalehetőséget közvetíthet
Tudásalapú társ. ↑	← Információkat, <u>készségeket ad</u>
Internet (szélessáv) <i>Hozzáférés</i> <i>Lefedettség</i>	← <u>Megfizethető</u> ← Közel jön

3. A magyarországi helyzet

Az eMagyarország Pontok vizsgálatához több adatforrás állt rendelkezésre, amelyeket az IT Kht. biztosított saját adatfelvételeiből. 2004, majd 2005 nyarán kérdezőbiztosaik járták be a megszülető eMoP-okat, időközben bővülő kérdéssorral. Ezenkívül a második lekérdezés alkalmával 883 – majd később még több – helyre telepítettek egy nem hivatalosan „Big Brother” (BB) névre „keresztelt” programot a kihasználtság figyelésére. Ez 2005 júliusától kezdve naprakész időszaki kimutatást tudott adni az üzemidő (mennyi számítógép hány órán keresztül volt bekapcsolva) és a megabájtban mért adatforgalom tekintetében. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a BB-programok korlátozott telepítése, valamint a lekérdezésekben tapasztalt egyes problémák (adathiány, kérdőív-szerkesztési, rögzítési, kódolási hibák) jelentősen megnehezítették az elemzést és megnövelték az eredmények hibahatárait.

A következőkben a mennyiség, az eloszlás, majd végül a minőség szempontjain keresztül vizsgáljuk meg az eMagyarország Pontokat.

3.1. Mennyiség

Az elemzés látókörébe összesen 3053 eMagyarország Pont került, amelyek 2003-tól kezdve számos támogatási forma felhasználásával jöttek létre. Utóbb az IHM egyedi megállapodásokat is kötött egyes intézményhálózatokkal azzal a céllal, hogy ezek egy részében eMoP létesüljön.

Az eMoP-ok létrejöttét elősegítő támogatások áttekintése

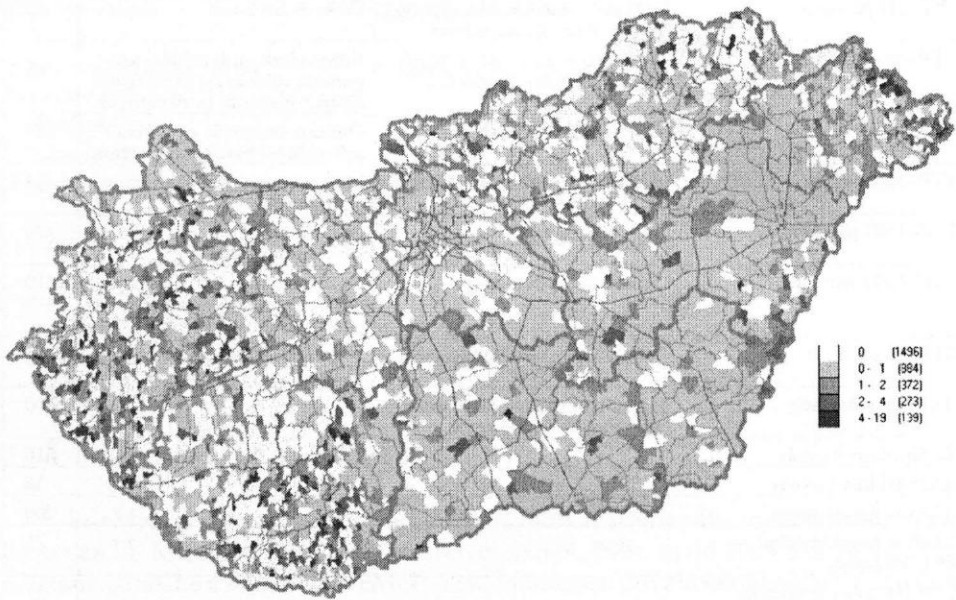
Támogatási forma	Célcsoport	Jogosultak	eMoP (db)
ITP-3H pályázat	1000 lakosnál kisebb v. hátrányos helyzetű települések	Önkormányzatok	35
ITP-3K pályázat	5000 lakosnál kisebb v. hátrányos helyzetű települések	Könyvtárak, művelődési központok, teleházak; esélyegyenlőséget biztosító intézmények	25
ITP-15/A pályázat	600 fő feletti települések	Önkormányzatok, egyházak, művelődési házak, könyvtárak	824
ITP-15/B pályázat	Idősek, egészségi problémákkal küzdők	Időotthonok, -klubok, eü. intézmények	204
ITP-15/C pályázat	Már működő PIAP-ok	Önkormányzatok, művelődési házak, könyvtárak	775
ITP-15/D pályázat	Vállalkozás; civil szféra	Önrészt is vállaló kiskereskedők, vendéglátó egységek; posták, alapítványok stb.	210
ITP-16 pályázat	600 fő alatti kistelepülések	Kisposták megszüntetésében érintett önkormányzatok	122
Teleház szövetség	egyedi megállapodás alapján már meglévő hálózatok		300
Református Egyház			216
Evangélikus Egyház			36
Magyar Agrárkamara			200
Magyar Kereskedelmi és Iparkamara			75
HM (Honvéd Kulturális Szolgáltató Kht.)			27
69MB BAH (Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal)			7
Együtt	-	-	3053

Egy korábbi kutatás¹⁰ során, amelynek célja a hazai közösségi hozzáférési helyek feltérképezése volt, 2003-ban 1288 PIAP-ot sikerült fellelni (az internetkávézókat is beleértve) – ebből kiindulva nem tűnik túlzó becslésnek, ha erre az időpontra nézve összesen 1500 PIAP meglétét tételezzük fel. Ha az eltelt három évben némi gyarapodást feltételezünk, valamint a PIAP-ok és az eMoP-ok összegéből kivonjuk a közös részt (az ITP-15/C pályázat eredményeként létrejött 775 db, továbbá 300 teleház), akkor a PIAP-ok száma 2006-ban kb. 3800-ra, illetve az internetkávézókat leszámítva kb. 3500-ra tehető. Ez ezer főre vetítve 0,35 értéket ad, ami Közép-Európában erős közepes értéknek számít (legalábbis az ismert egy-két éves adatokkal összevetve).

¹⁰ Közösségi Internet-hozzáférési Pontok. Külföldi tapasztalatok. A hazai pontok adatbázisának összeállítása, tipizálása, és térbeli megjelenítése. Egy döntéstámogató monitoring rendszer megalapozása (Kopint-Datorg, 2003, az IHM megbízásából).

3.2. Eloszlás

1000 lakosra jutó eMoP-ok száma

Az eMoP-ok területi eloszlását vizsgálva tulajdonképpen azt kutatjuk, hogy ez mennyire segíti elő a térségek közötti kohéziót? Felteendő a kérdés, hogy az eMoP programnak sikerült-e a legrászorultabb térségekbe összpontosítani a közösségi hozzáférési helyeket. A rászorultság mértékét jelző kistérségi konjunkturális indikátorok és az eMagyarország pontokkal való lefedettség (valamint a kihasználtság) összevetésében csupán a következő mutatók körében találtunk viszonylag jelentős – bár semmi esetre sem erős – korrelációkat (a $\pm 0,25$ -nél erősebb értékeket vastag szedés emeli ki):

A fejlettség és az eMoP-ellátottság összefüggéseinek Pearson-féle korrelációs együtthatói

	Egy eMoP-ra jutó lakosok száma (fő/db)	Heti látogatószám 1000 lakosra vetítve (fő/hét)	Heti látogatók száma a teljes támogatási összeg arányában (fő/hét/Ft)	Egy látogató által átlagosan eltöltött idő
Városi népesség aránya	0,60	-0,45	0,14	-0,00
A 120 feletti népsűrűségű településeken lakók százalékos aránya	0,53	-0,38	0,15	-0,09
A 60 éves és idősebb népesség százalékos aránya	-0,26	0,29	-0,01	0,02
A mezőgazdaságban és erdőgazdálkodásban foglalkoztatottak százalékos aránya	-0,24	0,29	-0,04	0,00
A munkanélküliek százalékos aránya	-0,44	0,16	-0,20	0,26

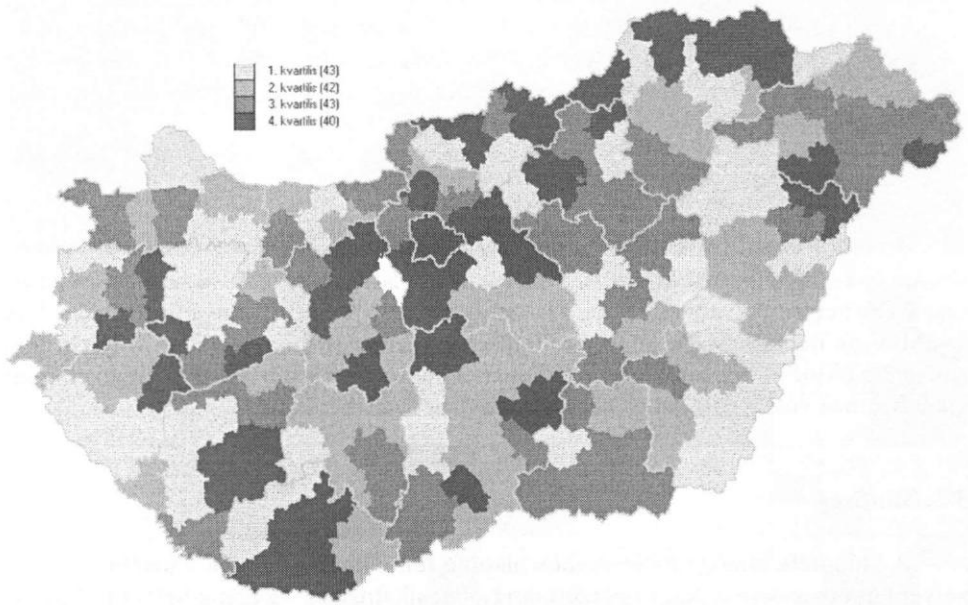
	Egy eMoP-ra jutó lakosok száma (fő/db)	Heti látogatószám 1000 lakosra vetítve (fő/hét)	Heti látogatók száma a teljes támogatási összeg arányában (fő/hét/Ft)	Egy látogató által átlagosan eltöltött idő
Az önkormányzatok által nyújtott „egyéb támogatások” esetei, 1000 lakosra vetítve	-0,15	-0,07	-0,15	0,17
Egy állandó lakosra jutó SZJA-alapot képező jövedelem	0,47	-0,24	0,20	-0,18
Átlagos végzettség, az elvégzett iskolai osztályok számával mérve	0,50	-0,28	0,26	-0,18
1000 lakosra jutó vállalkozások száma	0,29	-0,15	0,18	-0,16

1. Hamar észrevehető, hogy a leginkább meghatározó összefüggés a városi népesség aránya és az egy eMoP-ra jutó lakosok száma között áll fenn ($r=0,6$). Ez azt jelenti, hogy a városi lakosság arányának növekedésével párhuzamosan csökken az 1000 lakosra jutó eMoP-ok száma, ami nem meglepő, hiszen a városokban nagyobb a népsűrűség, s így ott az eMoP-ok azonos sugarú körzetben nagyobb tömegek elérésére képesek, mint a rosszabb közlekedési infrastruktúrájú és széttagoltabb települési környezetekben.
 2. Minél több városi lakos él egy-egy kistérségben, annál kisebb az 1000 lakosra jutó eMoP-látogatók száma ($r = -0,45$). Ez minden bizonnyal összefügg azzal, hogy az otthoni, illetve munkahelyi számítógép-elérés aránya magasabb a városi lakosság körében, s ráadásul a városok jobban ellátottak alternatív PIAP-okkal (pl. internetkávézőkkel) is.
 3. Minél képzetlenebb az adott kistérség lakossága, annál több lakosra jut egy eMoP ($r=0,5$). Ez nyilvánvalóan összefügg a városi lakosság magasabb átlagos képzettségi szintjével, s így módon összekapcsolható az 1. pontban foglalt megállapítással.
 4. Minél magasabb a lakosság képzettsége egy kistérségben, annál kisebb az eMoP-ok lakosság-arányos heti látogatottsága (korrelációs együttható: $-0,28$). Ez lényegében ugyanazt az összefüggést tükrözi, mint a 2. pont, noha a korreláció itt gyengébb.
 5. A magasabb átlagos képzettségi szint ugyanakkora mértékű támogatás esetén nagyobb heti látogatottsággal párosul (pozitív korreláció, $r=0,26$). Ez vélhetőleg arra vezethető vissza, hogy az alacsonyabb átlagos képzettséggel jellemezhető kistérségek eMoP-jai számottevően nagyobb támogatásban részesültek.
- Az a tény, hogy az alacsonyabb képzettségű kistérségek eMoP-jai relatíve több látogatót vonzanak (lásd 4. pont), arra utal, hogy e kistérségek bőkezűbb támogatása indokolt, még akkor is, ha a támogatás növekedése nem azonos arányban vezet a látogatók számának bővüléséhez.

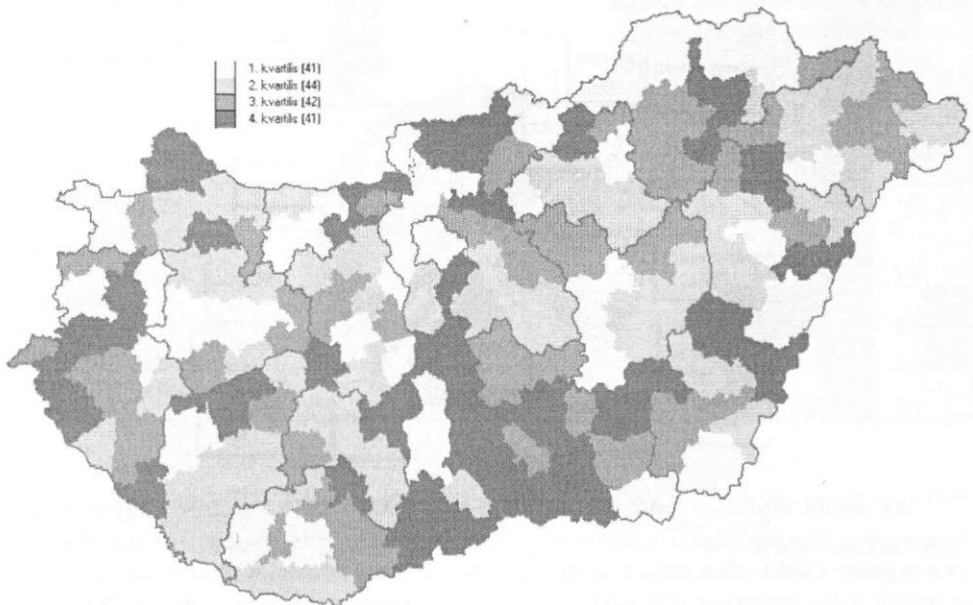
Fontos leszögezni, hogy a jelenlegi állapot – vagyis hogy a rászoruló kistérségek nagyobb támogatása rendszerint csak részben „térül meg” a látogatók magasabb számában – korántsem törvényszerű, hanem azon múlik, hogy az eMoP-ok telepítésére, illetve támogatására mennyiben valamely nagyobb, integrált terv részeként kerül sor, és ez a telepítés vagy támogatás mennyiben párosul a kistérségi lakosság képzésével, ismeretterjesztő kampányokkal stb.

6. Minél gazdagabb egy kistérség (az egy állandó lakosra jutó SzJA-alapot képező jövedelemmel mérve), annál több lakosra jut egy eMoP ($r=0,47$). A jómódúak egyrészt köztudottan inkább városokban laknak, ahol az 1000 lakosra jutó eMoP-ok száma kisebb (lásd 1. pont), másrészt a jobb jövedelmi helyzet miatt a lakosság magasabb aránya jut közvetlenül hozzá az internethez (otthoni előfizetés, munkahelyi hozzáférés), illetve hajlandó a nem limitált árú PIAP-ok szolgáltatásait megfizetni.
8. A munkanélküliek és a 60 éven felüli lakosság arányának növekedésével javul az eMoP-ellátottság, vagyis csökken az egy eMoP-ra eső lakosok száma (a korrelációs együttható $r=0,44$, illetve $r=0,26$). Ez részben visszavezethető két ismert összefüggésre:
- a falvak átlagos munkanélküliségi rátája magasabb, mint a városoké,
 - a falvak előregedése előrehaladottabb, mint a városoké.
- Ugyanakkor szerepet játszott ebben a tudatos támogatási politika, vagyis a pályázatok elbírálásánál alkalmazott pozitív diszkrimináció is – erre utalhat az ITP–16 pályázat célközönsége.
8. A kistérségi munkanélküliség növekedésével együtt nő az átlagos eMoP-látogatási idő (korrelációs együttható: 0,26). Ez talán összefüggésbe hozható azzal is, hogy a pályakezdő munkanélküliek számottevő része a hátrányos helyzetű kistérségekben is rendelkezik legalább alapfokú számítógépes tudással, és a munkakeresés során esetleg az internetet is használja. Ezzel a feltételezéssel azonban óatosan kell bánnunk, mivel az adatok szerint a magasabb munkanélküliségű kistérségekben az internethasználati szokások nem térnek el érzékelhetően az országos átlagtól. Így a több szabadidő hatásával is magyarázhatjuk a jelenséget.
9. Nincs egyértelmű összefüggés az egy lakos által eMoP-látogatásra fordított összegek és a kistérségi gazdasági-jövedelmi helyzet között. Talán egyedül a jellemzően tehetősebb budapestiek alacsony fizetési hajlandóságát ragadhatjuk ki, ami a PIAP-ok (és helyettesítő lehetőségeik) közötti versenyből eredhet.
10. Végül az alábbi két ábra az eMoP-ok használatáról árulkodik. Az első a legnépszerűbb *on-line* szolgáltatás, az elektronikus levelezés gyakoriságát mutatja be, a második pedig a válaszolók által jelzett *off-line* kínálat sokféleségét. Enyhe negatív korreláció lehetséges, azaz a tipikus webhasználat helye némiképp elkülönülne a sokféle kiegészítő szolgáltatás helyeitől.

Az elektronikus levelezés népszerűsége

Az interneteléssel biztosított lehetőségeken kívül nyújtott szolgáltatások átlagos száma

Bár települési szintű konjunkturális adatok híján a fenti elemzési módszer pontossága megkérdőjelezhető, nagy vonalakban mégis arra következtethetünk, hogy

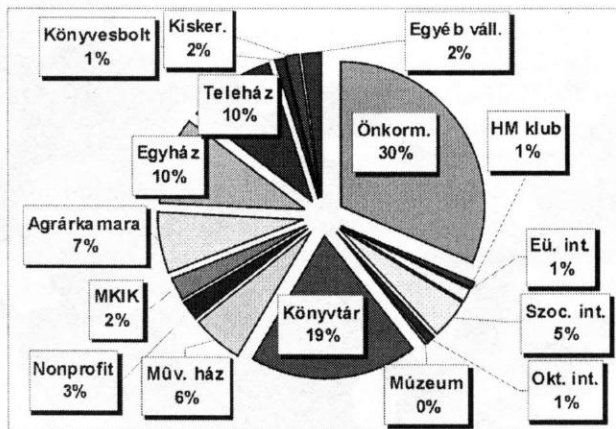
- o a kisebb és hátrányosabb helyzetű településeket magában foglaló kistérségek relatív eMoP-ellátottsága magasabb, mint a városiasabb és jobb módú kistérségeké;
- o ezekben az elmaradottabb kistérségekben az eMoP-ok fajlagos látogatottsága nagyobb, mint a jobb módú kistérségekben;
- o a hátrányosabb helyzetű kistérségek nagyobb mértékben részesedtek a támogatásokból.

Az eMoP-okkal kapcsolatos támogatáspolitikát tehát – fő irányát tekintve – a realitásokat és a szükségleteket tükrözi, hiszen a relatív látogatottságból kiderül, hogy a hátrányosabb helyzetű kistérségekben a lakosság használatban megnyilvánuló szüksége az eMoP-ok iránt nagyobb, mint a tehetősebb kistérségekben. Problémák tehát nem annyira az eMoP-okkal kapcsolatos támogatási politika irányában és súlyozásában, mint inkább annak volumenében és komplexitásában fedezhetők fel.

3.3. Minőség

A különféle támogatási formákon alapuló fenti áttekintés után a továbbiakban – helyenként összevonásokat vagy szétbontásokat alkalmazva – a nekik helyet adó intézmények szerint elemezzük az eMoP-ok különböző típusait.

A monitorozott eMoP-ok típusai

Az alábbi táblázatokban ezeknek a típusoknak a főbb jellemzőit igyekeztünk megragadni. Szürkeárnyalatú háttérben vastag betűs kiemelések jelzik az átlagértéktől való legjelentősebb eltéréseket, az eltérés irányát pedig a számok színe kódolja: a fekete pozitív, a fehér negatív eltérést mutat. Az ismérveket három csoportba soroltuk: 1. kényszerítő elemek, infrastrukturális adottságok és teljesítmények; 2. a kereslet jellemzői; 3. az eMoP fenntartását közvetlenül meghatározó ismérvek.

Kínálati és infrastrukturális tényezők

Típus*	Gazd.: kiskereskedelem															
	Együtt	Önk.	HM-klub	Eü. int.	Szoc. int.	Okt. int.	Könyvtár	Műv. ház	Nonprofit	MKK	Agrárkamara	Egyház	Teleház	Gazd.: kiskereskedelem	Gazd.: egyéb	
Db (n)	3053	955	27	42	149	26	574	170	80	75	200	303	301	58	64	
Település igazg. rangja (1: község... 6: főváros)	2,2	1,2	3,6	4,0	2,8	2,8	2,7	2,2	4,2	4,0	2,9	2,4	1,6	4,3	3,5	
Személyzet (fő)	0,7	0,6	0,8	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,6	0,5	0,5	0,5	0,9	1,0	1,2	
Heti nyitva tartás (h)	32	29	25	33	33	41	33	34	33	25	20	24	37	64	57	
Munkaidőn túli heti nyitva tartás (h)	14	10	12	14	14	20	15	17	16	6	2	8	22	52	47	
Teljesen nyilvános (%)	92	97	100	20	23	100	97	98	82	100	100	99	100	97	100	
Van internet (%)	87	86	86	95	79	96	89	90	90	100	88	80	89	94	96	
Sávszélesség (kbps)	1001	538	440	1093	530	1977	2601	549	680	875	610	732	381	672	848	
Nyomatás	1,6	1,6	1,4	1,6	1,6	1,4	1,6	1,7	1,8	1,4	1,6	1,6	1,8	1,5	1,2	
Faxok küldése, fogadása	0,8	0,8	1,0	0,8	0,5	0,8	0,8	0,9	0,8	1,0	0,6	0,4	1,8	1,3	1,0	
Fénymásolás	1,7	1,7	1,6	1,6	1,7	1,8	1,8	1,7	1,9	1,6	1,0	1,7	2,0	1,8	1,2	
Szkennelés	1,6	1,6	1,6	1,6	1,4	1,0	1,7	1,5	1,7	0,7	1,4	1,5	1,9	2,1	1,2	
Adat-, információörögzítés (pl, CD-írás)	1,1	1,0	0,4	1,1	0,7	0,8	1,1	1,0	1,2	0,9	1,4	0,8	1,7	2,0	1,1	
Nyomatványok kitöltése	1,3	1,3	0,8	1,2	1,3	1,2	1,3	1,3	1,6	1,3	1,6	1,2	1,7	1,2	1,2	
Pályázatfigyelés	1,3	1,3	0,9	1,0	1,0	1,2	1,2	1,3	1,5	1,5	1,5	1,1	1,7	1,0	1,3	
Levélfírás	1,1	1,1	0,7	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1	1,3	1,1	1,1	
Gépelés	1,1	1,1	0,8	1,1	1,1	1,0	1,1	1,1	1,2	1,0	1,0	1,0	1,4	0,9	1,1	
Szövegszerkesztés	1,2	1,2	0,9	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2	1,4	1,1	1,1	1,1	1,4	1,0	1,1	
Szórólap, névjegy, plakát, kiadványok, újságok stb. elkészítése	1,0	1,0	0,3	0,8	0,8	0,8	1,0	0,9	1,0	0,6	0,5	0,9	1,8	0,9	0,9	
Számítógépes tanfolyam	0,5	0,3	0,7	0,3	0,4	0,4	0,6	0,6	0,4	0,3	0,0	0,2	1,1	0,5	0,2	
Egyéb tanfolyam	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,3	0,1	0,0	0,1	0,5	0,1	0,0	
Kínált offline szolgáltatások száma**	8,9	8,8	8,0	8,5	8,0	8,8	9,0	8,9	9,0	8,3	7,7	8,5	10,9	9,4	8,1	

Megjegyzések:

* Sajátos típusként érdemes még azonosítani a múzeumokat és a könyvesboltokat is, de az elérhető adatpontok alacsony száma ($n \leq 6$, ill. 23) ezekről nem tesz lehetővé megállapításokat.

** A válaszadó eMoP-ok az alábbi offline szolgáltatásokat említették: tanácsadás; helyi információk közreadása; rendszeres oktatási feladatok; könyvek, dokumentumok, adatok közvetítése; rendezvények; játék; multimédia; irodai szolgáltatások; vendéglátás. Ezek nem jelennek meg elég gyakran ahhoz, hogy a tipizálásban önállóan felhasználhassuk őket.

Keresleti tényezők

Típus*	Keresleti tényezők															
	Együtt	Önk.	HM-klub	Eü. int.	Szoc. int.	Okt. int.	Könyvtár	Műv. h.	Nonprofit	MKIK	Agrárkamara	Egyház	Teleház	Gazd.: kiskereskedelem	Gazd.: egyéb	
Egy látogató által hetenként eltöltött órák száma (h)	1,7	1,7	1,3	1,0	1,8	0,3	1,3	1,2	2,4	3,8	5,3	2,3	0,8	2,9	6,2	
Heti látogatószám (fő)	50	41	19	32	34	167	77	57	46	13	15	27	65	62	108	
18 év alatti (%)	47	57	14	19	26	43	46	53	37	16	16	57	54	46	45	
18-40 év közötti (%)	36	32	33	54	36	45	38	34	46	64	51	29	31	42	42	
41-60 év közötti (%)	9	5	10	20	14	7	9	7	8	19	24	6	9	9	10	
>60 éves (%)	3	2	5	3	15	0	3	2	4	2	2	2	2	0	2	
Nők aránya (%)	40	40	24	50	43	48	44	40	43	39	27	36	39	32	41	
Vannak: hátrányos h. (%)	84	83	76	71	91	88	89	88	86	64	58	84	93	94	83	
Vannak: mozgáskorl.	18	13	5	22	39	12	24	22	12	6	4	14	29	9	23	
Vannak: egyéb fogy. élők	17	12	0	37	25	16	22	22	24	6	3	17	22	9	21	
Vannak: nagycsaládosok	53	54	19	27	41	52	58	58	39	19	17	61	73	47	48	
Vannak: romák	48	48	14	39	40	60	58	54	48	22	19	42	58	59	50	
Vannak: munkanélküliek	61	59	19	49	49	72	72	67	67	38	32	54	78	56	65	
Vannak: nyugdíjasok	31	22	24	37	51	16	39	30	39	25	23	28	42	25	38	
Vannak: más szempontból hátr. h.	5	4	0	0	7	16	5	6	12	7	1	6	8	0	6	
E-mailek fogadása, küldése	0,23	0,21	0,23	0,28	0,26	0,21	0,24	0,21	0,23	0,22	0,21	0,23	0,23	0,28	0,22	
Fórumok, chat	0,17	0,19	0,19	0,12	0,14	0,19	0,18	0,19	0,16	0,14	0,10	0,17	0,19	0,17	0,17	
E-ügyintézés	0,06	0,05	0,03	0,06	0,05	0,06	0,05	0,04	0,06	0,10	0,13	0,06	0,06	0,04	0,05	
Célzott inf. gyűjtés	0,20	0,19	0,27	0,26	0,21	0,21	0,19	0,18	0,22	0,25	0,32	0,21	0,19	0,18	0,18	
Kötetlen szörfölés (szórakoztató tartalmak)	0,15	0,15	0,13	0,16	0,19	0,15	0,15	0,16	0,17	0,18	0,12	0,15	0,16	0,15	0,17	
Szoftverek, zenei állományok, filmek stb. letöltése	0,07	0,08	0,06	0,05	0,05	0,06	0,07	0,08	0,07	0,05	0,06	0,07	0,07	0,07	0,07	
Online játék	0,11	0,13	0,09	0,06	0,11	0,12	0,12	0,13	0,10	0,06	0,04	0,11	0,11	0,09	0,13	

Finanszírozási tényezők

Típus*	Együtt	Önk.	HM-klub	Eü. int.	Szoc. int.	Okt. int.	Könyvtár	Műv. h.	Nonprofit	MKIK	Agrárkamara	Egyház	Teleház	Gazd.: kiskereskedelem	Gazd.: egyéb
Teljesen ingyenes (%)	59	60	0	85	74	68	53	52	67	88	77	76	31	28	48
Teljes támogatási összeg (E Ft)	1062	1082	0	1258	1186	1036	1104	1116	972	0	0	911	0	1 002	951
Óradíj (Ft)	88	76	149	58	31	70	82	88	102	26	83	47	145	198	200
eMoP heti bevétele az óradíjából (Ft)	1972	1502	6107	82	142	930	2285	1974	2848	148	0	1101	2 173	11 099	15 375

Az eMoP-ok derékhadát az önkormányzatok közvetlen fenntartásában működő pontok és a legsokoldalúbbnak (s ugyanakkor a leginkább átlagosnak) mutatózó művelődési házak adják. Az előbbi a legnagyobb csoport, és mint ilyen, egyben a tipikus eMoP-ra jellemző átlagértékek legerősebb meghatározója. Jelentőségét tovább fokozza, hogy ez a kisközségekbe leginkább behatoló csoport. Talán meglepő, de mindkét típus a fiatalokat is elég jól eléri, amit az online játékok iránt mért érdeklődés is megerősít.

Az állami fennhatóság alatt működő eMoP-ok körében a könyvtárak leginkább az ott biztosított nagy sáv szélességükkel tűnnek ki.

Az oktatási intézmények társadalmi hatása a látogatottságukból ítélve talán a legnagyobb lehet, továbbá ezek – az idős korosztályok kivételével – a leszakadó csoportok egyik legfontosabb felzárkóztatói. A gyors rotáció is szót érdemel: úgy látszik, az ide látogatók hamar megtalálják, amit keresnek. (Felmerülhet azonban az a kérdés, hogy helyes-e az adatközlés, ha a válaszadók egy része esetleg a tanórák alkalmából internetező diákokat is beleszámította a látogatók számába.)

Az egészségügyi és a szociális intézményekben (pl. idősothonokban) létesült eMoP-ok helyzete ellentmondásos, mivel csak töredékük számít teljesen nyilvánosnak. Bizonyos hátrányos helyzetű csoportokat ellátnak, miközben – a szociális ellátórendszerekre jellemző módon – viszonylag nagy beruházásokat igényeltek és a felhasználóktól befolyó bevételek nem sok fedezetet biztosítanak a fenntartásukra.

A honvédségi klubokban üzemelő néhány eMoP eléggé zárt mind a látogatóik összetételét (noha nyilvánosak, a legtöbb hátrányos helyzetű csoport alig fordul meg bennük), mind lehetőségeiket tekintve. Könnyen lehet, hogy ez nagyrészt a túl magas tartott használati díjak következménye. A sáv szélesség alacsony, a hozzáféréshez kapcsolódó egyéb (*offline*) szolgáltatások pedig ritkák. Egyedül a számítógépes tanfolyamok szervezésében járnak elől.

A különféle nonprofit szervezetek eMagyarország Pontjai jellemzően csak nagyvárosokban lelhetők fel. Egyes hátrányos helyzetű csoportok fontos kiszolgálói (talán éppen a speciális tevékenységükből adódóan), és az internetelérésen túli kínálatuk is sajátos elemekre (pl. nyomtatásra és szövegszerkesztésre) összpontosul.

A kamarai eMoP-ok nyitvatartási és személyzeti adatai lesújtóak, és az általuk kínált szolgáltatások választéka sem nagy. Úgy tűnik, hogy a hátrányos helyzetűek felzárkóztatása helyett – 100%-os nyilvánosságuk ellenére – csak egy szűk szakmabeli kör intenzív kiszolgálói. Különösen meglepő az agrárkamarák alulmotiváltsága, ha összevetjük a részben hasonló célcsoporttal rendelkező teleházak mutatóival. Ugyanakkor csekély (bár nyilvánvalóan nem zéró) bevételeik mellett is kiugró mértékben támogatják az egyik legfontosabb szolgáltatás igénybevételét, az e-ügyintézés megvalósulását.

A teleházak – noha a legkisebb sáv szélességgel rendelkeznek – átlag feletti számú látogatót vonzanak, akik között sok a fiatal és hátrányos helyzetű vendég. Óradíjuk inkább magas, de cserébe számos kiegészítő szolgáltatást nyújtanak az internetelés mellett, különösen tanfolyamokat és a helyi kiadványok terjesztését.

A gazdálkodó szervezetek által létesített eMoP-ok mind magas óradíjat kérnek, és ez az átlag feletti látogatószámmal együtt tisztes bevételt is jelent számukra. Versenyelőnyük nem a különlegesen nagy sáv szélességen, hanem a hosszú, gyakran a hétvégekre is kiterjedő nyitva tartáson és a megfelelő létszámú személyzeten alapul. Ezen túl a kiskereskedelmi (természetesen javarészt számítástechnikai profilú) egységek irodai szolgáltatásokkal és a gyors e-mail küldés lehetőségével is vonzzák ügyfeleiket. A valamilyen egyéb szolgáltatásra specializálódott helyek, köztük az internetkávézók is szűkebb kínálattal, kicsit nagyobb sáv szélességgel és online játékokkal várják a hosszú időt ott töltő vendégeket.

Végül, de nem utolsósorban az egyházi kezelésű eMoP-okat meglepő módon főképp a legfiatalabb generációk használják. A hátrányos helyzetű látogatók közül csak a nagycsaládosok reprezentációja kiemelkedő. Kihasználságuk valamelyest elmarad az elvárttól (ld.: tanfolyamok), bár ez azzal is magyarázható, hogy a felmérés idején az internetkapcsolat kiépítése, és ezzel a használatbavétel is sok esetben késést szenvedett náluk.

4. Következtetések

- *Ellenálló típusok*

A sokféle eMoP kínálatában és ügyfélköre igényeiben is igen változatos képet mutat, és ez önmagában nem baj. A támogató által előírt egységes arculati elemek hasznosak az arra járó turista számára, és ébren tarthatják az elvárt szolgáltatási szint teljesítésének követelményét. Mégis, sokkal fontosabb, hogy az eMoP előre gondolkodva megfeleljen a tartalommal szemben támasztott helyi igényeknek, mint ahogy ez a teleházaknál és a vállalkozások esetében teljesül is.

- Városi vs. községi dimenzió

- *online vs. offline* kínálat

A városi lakos a releváns honlaptartalmak, az egymással versenyző szolgáltatók versenyének kínálatözöne és a közösségi kapcsolatok terén a bőség zavarával küzd. A községi lakosnak ezzel szemben esetenként csak egyetlen közeli eMoP áll rendelkezésére, ha például nyomtatásra, tanácsadásra vagy csupán egy közösségi térre támad igénye.

- *infrastruktúra vs. helyi tartalom*

A városi lakóövezet könnyen behálózható szélessávval, itt a technológiák versenye zajlik. A kérésekben jó, ha egy internetszolgáltató megjelenik, de eleinte az is elég lehet, s csak a helyi tartalmak és ezek offline kiszolgálása jelenik meg igényként.

- *minőség vs. emberhiány*

A nagyvárosi környezet nagyobb forgalmat, bevételt, s ennek megfelelően minőségi szolgáltatást ígér. Vidéken nehézséget jelent megfizetni az állandó személyzetet.

- *mikroszintű vs. makroszintű gazdaságosság*

A városi eMoP-ok fenntartása olykor állami segítség nélkül is megoldható. A vidékieké aligha, viszont ezeknek a hosszú távú társadalmi haszna jóval nagyobb, s ilyen értelemben fenntartásuk közösségi szinten „gazdaságos”.

- *Kihasztnatlan kapacitások*

Egyes eMoP-típusok kínálati palettája és kihasználtsága – főképp az intézményi hálózatok esetében – elmarad a látens igényektől. Az előzetes adatok fényében úgy tűnik, hogy az egyházi pontok még nem karolták fel az idősebb generációkat; az agrárkamarák nem nőttek fel a teleházak profizmusához; a kamarák és a honvédségi eMoP-ok pedig mintha rejtőzködnének a „mezei” felhasználók elől. A szociális és egészségügyi intézmények kifejezetten zártak, ennek szintén nem kellene így lennie. Végül a profitorientáltan működő eMoP-ok felhasználhatnák viszonylag erős pénzügyi pozícióikat például tanfolyamok megszervezésére.

A nagyobb szinergia iránti igény felmerül a nagy ívű központi programok terén is. A kormányzat átfogó, ugyanakkor differenciált megközelítéssel célzottan, kampányszerűen megszólíthatná valamely lemaradó réteg tagjait (idősek, romák, munkanélküliek, mezőgazdaságból élők stb.). A felkínált tanfolyamok közvetetten is növelnék az érintett eMoP-ok ismertségét, társadalmi hasznát és kihasználtságát.

- *Fogékony romák több eMoP-típusban*

A roma lakosság felzárkóztatása – a sztereotípiáknak némiképp ellentmondva – a teleházakon kívül az oktatási intézményekben és a könyvtárakban ígérkezik leginkább perspektivikusnak.

Pándi Boglárka

Szociológus, a Kolozsvári Babes–Bolyai Tudományegyetemen végzett. Jelenleg a Budapesti Gazdasági Főiskola Külkereskedelmi Főiskolai karán a Gazdaságdiplomácia és Nemzetközi Menedzsment szak hallgatója. 2003 szeptemberétől a Kopint-Datorg Zrt. kutatója, számos szakmai jelentés és beszámoló szerzője, többek között az elektronikus kormányzat és a tudásalapú társadalom témájában. 2006-ban az alábbi kutatásokban vett részt: A Magyar Posta Zrt. egyedi ügyfeleinek körében telefonon végzett elégedettségi vizsgálat, „Az eMagyarország pontok jövője”, „Szélessávú internet kiépítése Hajdú-Bihar megyében”.

E-mail: pandib@kopdat.hu

Takács Gyula Péter

Közgazdász, először a Külkereskedelmi Főiskolán, majd a Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Karán végezte tanulmányait. 2002-től Gyöngyös Város Polgármesteri Hivatalában dolgozott, jelenleg a Kopint-Datorg Zrt. kutatója. Számos szakmai jelentés és beszámoló kidolgozásában vett részt, többek között az elektronikus kormányzat és a tudásalapú társadalom témájában. Kutatási témái: szélessávú internet kiépítése Jász-Nagykun-Szolnok megyében, az eMagyarország Pontok jövője.

E-mail: takacsgy@kopdat.hu